

ВКЛЮЧЕННЯ КОМПОНЕНТА ВИХОВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО ГРОМАДЯНСТВА Й ОСВІТИ В СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ В НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Н.О. Кідалова

Україна, м. Мелітополь, методичний кабінет управління освіти

Мелітопольської міської ради Запорізької області

Постановка проблеми. Пріоритетними напрямками розвитку сучасного суспільства є активні соціальні зміни та перетворення, що ґрунтуються на принципах відкритості, діалогічності, природовідповідності, цінності унікального потенціалу кожної особистості, толерантності та творчості в умовах інформаційного середовища. Потік інформації неможливо ані зупинити, ані контролювати, і саме завдяки цьому молоде покоління стало найбільш поінформованим з усіх поколінь, що існували до того. Замість безнадійних спроб запровадити цензуру або штучні обмеження, доцільним видається вчити молодь критичного мислення, вчити декодувати інформацію, отриману з різних джерел, формуючи навички багатоперспективного сприйняття дійсності, вчити стратегіям уникнення маніпуляцій [2, с.9]. На сьогоднішній день серед підлітків та молоді спостерігається тенденція бачити себе, швидше, в якості споживача, ніж громадянина в суспільстві загального добробуту. Процес розвитку громадянської компетентності спрямований на те, щоб покоління молодих громадян було готове і мало необхідні знання та навички для того, щоб грати активну роль у демократизації своїх громад, суспільства в цілому, а також всієї країни. Школа і суспільство не є розрізненими структурами, це цілісна синергетична система. Партнерство між школою та громадою сприяє розвитку активної життєвої позиції учнів, активізації громадян у вирішенні власних проблем, реалізації концепцій освіти громади та навчання впродовж усього життя.

Досвід роботи автора статті учителем, класним керівником, заступником директора з навчально-методичної роботи, завідувачем методичним кабінетом управління освіти Мелітопольської міської ради Запорізької області, а також участь у міжнародних освітніх програмах та соціальних проектах дають підстави стверджувати, що громадянське виховання є слабким місцем навчально-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів. І викликано це, перш за все, причинами державного масштабу. Так, 1 вересня 2013 року набуває чинності Державний стандарт

базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. Компетентнісний підхід, покладений в основу цього стратегічно важливого документу, сприяє формуванню ключових компетентностей, до яких належать, серед інших, вміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, соціальна і громадянська компетентності. Поняття громадянська компетентність вживається у такому значенні: здатність учня активно, відповідально та ефективно реалізовувати права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства [3, с.2].

Таким чином, формування громадянської компетентності учнів, зміст якої є інтегративним, має відбуватися під час вивчення всіх предметів навчального плану. Проте навчальні програми конкретизують для кожного класу визначені цим Державним стандартом результати навчання відповідно до освітньої галузі або її складової, деталізують навчальний зміст, у результаті засвоєння якого такі результати досягаються, а також містить рекомендації щодо виявлення та оцінювання результатів навчання в межах окремих базових дисциплін, тобто навчальні програми є суто предметноцентричними.

З огляду на вищезазначене, видається доцільним, щоб навчальними програмами обов'язково передбачався внесок кожного навчального предмета у формування громадянської компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій у сфері громадянського виховання дає підстави стверджувати, що ефективна громадянська позиція можлива лише за умови створення продуманої системи навчально-виховних засобів формування особистості. Система освіти відіграє головну роль у процесах формування громадянської позиції особистості, її світогляду, вміння приймати самостійні рішення, брати участь у самоуправлінні, які є школою демократії у практичному розумінні. Так, дослідники Елізабет Бекман і Бернارد Траффорд серед орієнтирів, ресурсів та інструментів, що формують фундамент демократичної школи, запропонували основний, на їх думку, компонент – компетентність педагогів в області виховання демократичного громадянства й освіти прав людини [7, с.28]. У свою чергу, практики Пітер Бретт, Паскаль Монпуан-Гайяр, Марія Хелена Салема пропонують цілу низку семінарів та майстер-класів для педагогів, які прагнуть підвищити рівень ВДГ/ОПЛ компетентності [9]. Дослідження співробітників фонду «Сівітас» (Росія) Є. Белякова, Н.Воскресенської, А. Іоффе з питань використання проектної діяльності в розвитку школи також підкреслюють необхідність оволодіння педагогами ВДГ/ОПЛ компетентністю, що є

запорукою створення демократичного навчального середовища та розвитку вищезазначеної компетентності в учнів [1, с.15].

Загальновідомо, що роль вчителів у підтримці вивчення демократії через використання активних та інтерактивних методів, дуже важлива. 3 жовтня 2008 Парламентська Асамблея Ради Європи прийняла Рекомендацію 1849 (2008), яка, крім іншого, стверджує: «... 5.2. знання та навички, необхідні для формування культури демократії і сприяння правам людини в класі, повинні бути включені в програму підготовки вчителів з усіх предметів» [8]. Розвиток шкільної демократії – це комплексна складна справа, яка вимагає не тільки часу, ретельного планування, а й методичного забезпечення і конкретних рекомендацій.

Саме тому тема «Включення компонента виховання демократичного громадянства й освіти в сфері прав людини в навчальні програми з англійської мови та української літератури» є актуальною, а її реалізація надає можливість суб'єктам навчально-виховного процесу отримувати досвід демократії у дії в кожній сфері життя в школі і на кожному рівні.

Виклад основного матеріалу. Навчальний заклад, як цілісний інститут, задає певний контекст реалізації ідей громадянської освіти. Демократичні і громадянські цінності діти засвоюють, беручи участь у повсякденному житті школи, спільноти, громади. При цьому школа виступає як модель світу дорослих. Безумовно, процес навчання правам людини та якісній освіти в області демократичного громадянства неефективний без безперервного підвищення рівня компетентності педагогів.

Лише організаційними перетвореннями демократію в школі створити неможливо, якщо дорослі люди самі не є демократами. Бути справжнім педагогом-демократом нелегко. Ним може бути тільки людина з мисленням, орієнтованим на людину і насамперед на дитину як на найвищу цінність, унікальну людську особистість. Виховання дітей має будуватися як демократична громада, здатна до самоврядування і саморегуляції.

Автор статті включив до змісту навчальних програм з англійської мови та української літератури, окрім традиційних компонентів «Зміст навчального матеріалу», «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів», такі компоненти: «Сфера виховання демократичного громадянства й освіти в області прав людини», «Вимоги до рівня компетентності учнів у сфері виховання демократичного громадянства й освіти в області прав людини».

Важливим аспектом є те, що автор вважає інформаційні засоби необхідними для розуміння сучасного світу, які допомагають дітям зрозуміти економічний і соціальний контекст створення і споживання інформації, тому до навчальних програм включено компонент «Веб-ресурси», що містить посилання на медіа-матеріали, які не просто унаочнюють і ілюструють навчальний матеріал, а сприяють розвитку критичного ставлення до засобів масової комунікації, навичок аналізувати комунікаційні стратегії, навичок розуміння того, як можна створити різні сприйняття реальності, тобто демонструють багато перспективності.

За основу доповнення навчальних програм з української літератури та англійської мови автором використано тематику проблемних питань, запропоновану Ненсі Флауерс, Джо Клейес, Ранією Фазах та Аннет Шнайдер у посібнику «Компасіто», а саме:

- №1. Бідність і соціальне відчуження
- №2. Громадянство
- №3. Демократія
- №4. Дискримінація
- №5. Здоров'я і добробут
- №6. Мир
- №7. Насильство
- №8. Освіта і відпочинок
- №9. Навколишнє середовище
- №10. Родина й альтернативне піклування
- №11. Засоби масової інформації та Інтернет
- №12. Участь
- №13. Гендерна рівність [6, с.233].

Протягом 2012-2013 навчального року досвід роботи було впроваджено у навчально-виховний процес Мелітопольської спеціалізованої школи I-III ступенів №23: доповнено компонентом виховання демократичного громадянства й освіти в сфері прав людини курс викладання англійської мови в 9 класі та української літератури в 6 класі, а саме:

- створено методичну базу для розвитку компетентності учнів у сфері виховання демократичного громадянства й освіти в сфері прав людини;
- розроблено навчальні програми з української літератури, англійської мови з компонентом ВГД/ОПЛ;

- розроблено плани-конспекти уроків з англійської мови, української літератури з компонентом ВДГ/ОПЛ.

Як результат, підвищився рівень компетентності 13 учнів 9 класу та 28 учнів 6 класу Мелітопольської спеціалізованої школи №23 у сфері виховання демократичного громадянства й освіти в сфері прав людини: відповідальність учнів через прийняття рішень, створення дієвої системи самоуправління, навички взаємодії шляхом прояву ініціативи і реалізації практично спрямованих міні-проектів.

Окрім підвищення рівня компетентності учасників навчально-виховного процесу у сфері виховання демократичного громадянства й освіти в області прав людини, запропонований досвід роботи має і соціальний вплив:

- на рівні учнів - розвиток відповідальності й активної громадянської позиції;
- на рівні педагогічного колективу - розвиток компетентності у сфері виховання демократичного громадянства й освіти в сфері прав людини;
- на рівні школи - налагодження системного ефективного довготривалого співробітництва школи і соціальних партнерів (міжнародних інституцій, громадських організацій);
- на рівні освітніх послуг - підвищення рівня компетентності учнів у сфері виховання демократичного громадянства й освіти в сфері прав людини;
- на рівні соціуму - партнерство школи та інших організацій у вирішенні різних проблем.

Досвід роботи щодо впровадження інновації «Включення компонента виховання демократичного громадянства й освіти в сфері прав людини в навчальні програми з англійської мови та української літератури» є актуальним для сучасної освіти, сприяє реалізації комплексної системи демократизації всіх рівнів навчального закладу. Досвід роботи щодо впровадження даної інновації та проміжні результати було представлено на засіданні педагогічної ради Мелітопольської спеціалізованої школи I-III ступенів №23. У роботу щодо доповнення навчальних програм з предметів компонентом виховання демократичного громадянства й освіти в сфері прав людини включились 15 педагогів школи, які підготували навчальні програми з української літератури, англійської мови, географії, біології та історії з компонентом ВДГ/ОПЛ.

Досвід роботи був презентований на on-line платформі *Share and Connect* Європейського центра Вергеланда (Норвегія) та отримав схвальні відгуки експерта в області ВДГ/ОПЛ, координатора міжнародної Літньої Академії «Демократія в школі» Олени Стиславської (Польща). Автор статті стала переможцем V Міжнародного

фестивалю педагогічних інновацій у номінації «Інновації в організації навчально-виховного процесу в загальноосвітньому та позашкільному навчальних закладах» з розробкою «Включення компонента виховання демократичного громадянства й освіти в сфері прав людини в навчальні програми з англійської мови та української літератури» (Черкаси, 2013 рік), переможцем Всеукраїнського конкурсу «Нова програма – нові уроки», де було представлено уроки української літератури з компонентом ВДГ/ОПЛ (Київ, 2013).

Таким чином, досвіду роботи «Включення компонента виховання демократичного громадянства й освіти прав людини в навчальні програми з англійської мови та української літератури», спрямований на розвиток громадянської та соціальної компетентностей учнів, є результативним і може бути застосований на державному рівні системи освіти.

Література:

1. Беляков Е.М. Активная школа. Руководство по развитию школы с использованием проектирования / [Е.М. Беляков, Н.М. Воскресенская, А.Н. Иоффе. — М.: Фонд «Сивитас», 2010. — 50 с.](#)
2. Голлоб Рольф. Жити в умовах демократії: Зразки уроків, концепції, методи та моделі / Р. Голлоб, Т. Хаддлстон – Видання Ради Європи, 2011. – 165 с.
3. [Державний стандарт повної загальної середньої освіти](#) /затверджений Постановою Кабінету міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392/ [Електронний ресурс] — Режим доступу : - http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/state_standards/
4. Загальна Декларація прав людини [Електронний ресурс] — Режим доступу : - http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015
5. Компасито: Пособие по обучению детей правам человека / Нэнси Флауэрс, Джо Клейес, Ранья Фазах, Аннет Шнайдер – Будапешт : Издательство Совета Европы, 2008. – 350 с.
6. Компас: Пособие по образованию в области прав человека с участием молодежи / Патриция Брандер, Руи Гомес, Элли Кин, Мари-Лор Леминаер – Будапешт : Издательство Совета Европы, 2002. – 480 с.
7. Освіта в галузі прав людини в шкільній системі Європи, Центральної Азії та Північної Америки: Збірник прикладів успішних практик - Видання Ради Європи, 2010. – 350 с.
8. Рекомендация 1849 (2008) О продвижении культуры демократии и прав человека посредством образования преподавателей
9. Pestalozzi Training resources [Електронний ресурс] — Режим доступу : - http://www.coe.int/t/dg4/education/pestalozzi/home/training_units/Tu_en.asp